

HARIDUS- JA NOORTEAMET

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
info@mkm.ee

Teie 04.08.2025 nr [Saatja kirja number]

Meie 01.09.2025 nr 1.1-5/25/1630-2

Arvamus Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse eelnõu kohta

Esitasite meile arvamuse avaldamiseks Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „LGBTIQ-inimeste võrdsete võimaluste edendamise aluspõhimõtted ja tegevuskava 2025–2030“ heakskiitmine“ eelnõu.

Haridus- ja Noorteamet (edaspidi Harno) tutvunud eelnõuga tervitab ja toetab väljatöötatud LGBTIQ-inimeste võrdsete võimaluste edendamise aluspõhimõtete ja tegevuskava 2025–2030 eelnõus esitatut, samas teeme dokumendi pinnalt järgmised ettepanekud:

1. Tegevuskavas 2025-2030 on välja toodud ka Harno kohustused kuues kohas (hariduse ja noorte valdkonnas viia läbi koolitusi, teha juhendeid, teeviit.ee täiendada, valdkonna strateegilisi dokumente täiendada, uuring, küsitlusi täiendada). Meie hinnangul on viidatud kohustused tehtavad ja vajalikud ning koos Haridus- ja Teadusministeeriumi poolse täiendava rahastusega oleks ajalisel plaanis optimaalseks tähtjaks pigem 2026.

2. Tegevuskava esimene aluspõhimõte sätestab, et Eestis on võimestav ehk LGBTIQ-inimestel on vajalikud teadmised, oskused, vahendid ja võimalused kaasa rääkida oma elu puudutavates otsustes.

Markeerime selle juures ära, et sageli on sihtrühm ise teadlik, meie hinnangul on vajalik harida eelkõige teisi, seega võiks kaaluda fookuse laiendamist.

3. Tegevuskava esimese aluspõhimõtte tegevussuuna 1 kirjelduses on toodud: *Igal lapsel ja noorel on õigus iseseisvaks seisukohavõtuks kõigis teada puudutavates küsimustes ning õigus väljendada oma vaateid. Noortevaldkonna kaudu kujundatakse väärtusmaailma ja eetilisi tõekspidamisi, süvendades noortes avatust, hoolivust ja lugupidamist enda ja teiste vastu.*

Teeme ettepaneku seda vastutust laiendada. Üksnes noortevaldkond ei saa olla väärtusruumi looja, väärtusruumi loomise vastutus on kõikidel ühiskonna gruppidel, noortevaldkonna väljatoomine on küll positiivne, kuid võib jätta liigpiiratud arusaama.

4. Tegevuskava teise aluspõhimõtte tegevussuund 2: *Kujundatakse LGBTIQ-inimestele võrdseid võimalusi pakkuv töövaldkond Igaihel on õigus teha tööd ja tegutseda vabalt valitud või vastuvõetaval kutsealal. Toetatud on LGBTIQ-inimeste pikk ja kvaliteetne tööelu. Tööandjaid ja töötajaid toetatakse ja nõustatakse töökeskkonna riskide maandamisel. Kavandatakse ja viiakse ellu ennetustegevusi, mis arvestavad töötajate ning tööandjate*

eripärasid ja vajadusi. Tööandjad on teadlikud LGBTIQ-inimetele võrdsete võimaluste tagamisest tööelus. Suurendatakse LGBTIQ-töötajate teadlikkust oma õigustest ja nende kaitse võimalustest.

Tegevuskava punktis 2.2 tööelu osa ei maini värbamist, aga see on üks peamisi kohti, kus sihtühm võib kogeda diskrimineerimist. Tegevussuund ja tegevuskava räägivad töökeskkonnast, aga asutusi ja värbamisega tegelevaid inimesi tuleks just värbamisprotsessi osas ka harida ja ette valmistada, et kuidas vältida diskrimineerimist. Samuti võiks võib olla Tööinspeksioon seda rohkem välja tuua, kuidas ja mille alusel diskrimineeritav LGBTIQ inimene saaks diskrimineerivas tööle kandideerimise või töötamise olukorras nende poole pöörduda ning vajadusel tuge ja nõu.

5. Tegevuskava punkti 1.1.11 tähtaeg võiks olla varasem, sest 1.1.12 tegevuses saaks juhendit juba kasutada ning vastav juhis võiks olla kõikide tegevuste aluseks. Hetkel valmimise aeg alles 2028a IV kvartal.

6. Tegevus 1.1.3 ajaraam ei tundub ambitsioonikas kuna selle aasta tegevused on peamiselt kokku lepitud ja pole teadmist, mis ajal see tegevuskava kinnituse saab.

Mitmed tegevused on umbmäärased ja viitavad sellele, et töötame selle nimel ja tähtaeg on pidev. Neid pole võimalik mõõta. Soovitame neid jätta võimalikult vähe, et tegevuskaval oleks sisuline kaal ja võimalus jälgida, mis tegevustega kuhu jõutud. Mitmete tegevuste osas nagu nt koolitused jms saab panna konkreetse tegevuse: koolitatakse x-valdkonna eksperte mingis mahus ja tähtaeg või alternatiivina, et koolitatakse igal aastal.

7. Tegevuskava punktis 1.2.4 analüüsitakse võimalusi sooandmete muutmise menetluse kaasajastamiseks. Seal hulgas käsitledes menetluse muutmist tahteavaldusel põhinevaks.

Mõistame, et tegemist on tegutseva soolise ülemineku komisjoni kaasajastamisega. Samas on hetkel olukord väga keeruline. Inimesed on komisjoni järjekorras 3 aastat, selle aja jooksul vajavad nad psühholoogilist abi, milleks psühholoogid ja psühhiaatrid ei ole valmis, seega osad noored kaotame me selle aja jooksul enesetappudele, mistõttu on vajalik mõelda ka sellele, kuidas vaimse tervise toetamist korraldada, sest juba hetkel ei ole süsteem võimeline kõiki abivajajaid teenindama piisavalt kiiresti või üldse.

Kui inimesed lõpuks on komisjonist saanud positiivse otsuse, sisaldab see selliseid sõnu nagu "sooidentiteedi häire, transseksualismi korduv haigestumine", mis ei ole tänases õigusruumis ei kohane ega korrektne. Mingisugune kiirem lahendus olemasolevale akuutsele teemale seoses soolise üleminekuga tuleb kindlasti leida juba varem ja see on hetkel dokumendist puudu. Nt võiks ajutine lahendus olla (nn üleminekuajal inimese tahteavalduse põhjal soo muutmisele) kiirendada komisjoni tööd suurendades selle mahtu ja võimekust, vajadusel välja koolitades uusi spetsialiste. Eesmärgiks tuleks seada, et inimene ei pea ootama rohkem kui 6 kuud.

8. Tegevuskava punktis 1.2.7 analüüsitakse seksuaalset sättumust, soolist eneseväljendust või sooidentiteeti muuta püüdvaid teenuseid Eestis. Koostatakse ettepanekud taoliste praktikate piiramiseks.

Piiramise asemel võiks olla keelustamine. Sarnaselt Lääne-Euroopa riikidega (enamikus, kus see on kriminaalkorras karistatav). See tegevus on sisuliselt inimõiguste vastane ja ka EL kaalub selle ära keelustamist praegu liidu üleselt.

Hetkel on tegevuskavale pandud mõõdikud, mis keskenduvad peamiselt avaliku arvamuse muutusele ja vägivalla vähenemisele. Arvestama peame, et LGBTIQ noor veedab palju aega

koolikeskkonnas – tuleks mõelda, kuidas hinnata hariduse kaasatust (üritatakse uuringu alusel mõelda välja plaan, kuidas oleks kaasavam, aga ei ole hetkel teada n-ö alguspunkt, mis seis on praegu – see aitaks ka seda uuringut paremini suunata, et sellest päriselt kasu oleks) ja koolikeskkonna turvalisust LGBTIQ noortele (rahulolu haridusega ei ole turvalisus ilmtingimata, kuigi sealt võib mingeid vihjeid vastavalt metoodikale välja tulla). Soovitakse hinnata rahulolu kooliga, mis võib anda vihjeid olukorrale, kuid pigem annab infot rahulolust haridusele laiemalt. Lisaks on koolide rahulolu-uuringul omad piirangud, sest vastajateks on 4. klassi, 8. klassi, 11. klassi õpilased ning täiskasvanute gümnaasiumite kõik õppijad. Väga palju noori jääb seega vastanute seast välja. Palju traumasid saadaksegi just koolist (kaaslaste kiusamine, õpetajate teadmatus ja oskamatus toime tulla ning nagu dokument ise välja toob, teemat koolis kas ei puudutata üldse või suhtutakse sellesse negatiivselt). Koolitamine, kutsestandardite uuendamine jne üksinda ei aita mõõta seda, kas noorel on päriselt koolis turvaline olla või mitte.

Mõeldes laiemalt, võiks arvestada ka sellega, et kuidas LGBTIQ inimestesse suhtutakse töökeskkonnas ja seda kuidagi mõõta, et ka seal oleks neil turvaline olla. Mõõdikutes on toodud mitmeid erinevaid aspekte, sh palk ja materiaalne heaolu, kuid mitte seda, kuiõrd turvaline on LGBTIQ inimesel oma töökeskkonnas üldse toimetada. Mõlemad - nii haridus kui tööelu - kohad, kus on vaja mõõta kuidagi ka emotsionaalset turvalisust ning seda enam, et ka dokumendi tausta osas on toodud välja, kui sagedased on suitsiidikatsed tegelikult.

9. Tegevuskava punktis 1.2.9 on välja toodud, et töö käib selle nimel, et karistusseadustikku lisatakse vaenukuriteo koosseis, mis on teiste tunnuste kõrval keelatud ka seksuaalse sättumuse, soolise identiteedi, soolise eneseväljenduse ja sootunnuste alusel.

Kuidas on meie kohtunike vaated ja hoiakud LGBTIQ inimestesse? Tegevuskavasse on planeeritud mitmete teiste valdkondade esindajate koolitamine (näiteks noorsootöötajad, õpetajad, ämmaemandad, politseinikud jne, jne) ning midagi sarnast võiks olla ka kohtunikele ja teistele õigusruumi esindajatele. Näiteks: “Töötatakse selle nimel, et suurendada õigusruumis töötavate ametnike teadmisi sellest, kuidas tagada LGBTIQ-inimestele võrdsed võimalused ja võrdne kohtlemine.”

Tegevuskavast on puudu osa, mis räägib vihakõne ohjeldamisest – eriti poliitiliste parteide ning meedia poolt avalikkusesse paisatud vihakõnest. Millised on riigi meedia (näiteks ERR, ETV jne) hoiakud, kuidas riik toetab oma meedia töötajate pädevust tundlikku teemat tasakaalustatult ja erinevaid osapooli austavalt käsitleda?

10. Tegevuskava punktis 1.3.4 innustatakse LGBTIQ-noori minema kogukonnapraktikale LGBTIQ-teemaga tegelevatesse vabaühendustesse. LGBTIQ-kogukonda ja ühinguid nügitakse pakkuma noortele kogukonnapraktikat.

Teeme ettepaneku võtta välja LGBTIQ-noor lause algusest ja asendada selle lihtsalt noortega. Pole otseselt põhjust antud tegevuse sihtgruppi kitsendada või kuidagi tekitada tunnet, et antud teemadega tegelemise vastutus langeb LGBTIQ noortele.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Jaak Raie
peadirektor

Meelis Maiste
735 0540
meelis.maiste@harno.ee